
УДК 81'38

Світлана Єрмоленко, Світлана Бибик,
Ангеліна Ганжа, Тетяна Коць, Наталія Мех, Галина Сюта
Інститут української мови НАН України, м. Київ

УКРАЇНСЬКА ЛІНГВОСТИЛІСТИКА ТА КУЛЬТУРА МОВИ НА МЕЖІ СТОЛІТЬ: ПОЛІЛОГ ПОКОЛІНЬ

Стилісти повертають нам віру в слово —
скалічене й спотворене варварським із ним поведженням,
брутально розтопане й зачовгане ногами,
опромінене байдужістю до нього.
У стилістів слово — релігія. Тобто слово в них — це все.
Для них світ починається зі слова
і ніколи не закінчується саме тому, що в ньому є слово.

М. СЛАБОШПИЦЬКИЙ

У статті узагальнено теоретичні і практичні результати роботи відділу стилістики та культури мови від часу створення Інституту української мови НАН України. Сформульовано концептуальні засади досліджень у галузі академічної лінгвостилістики у зв'язку з наступністю в розвитку загальної і прикладної стилістики, динамікою соціокультурних змін української спільноти, змінами в методиках і поняттєвому апараті досліджень. Представлено інтегративний зміст праць з лінгвостилістики, зауважено про широке розуміння культури мови як напрямку, що об'єднує практичні засади літературно-мовного життя і теорію часово-просторового наповнення текстів.

Ключові слова: лінгвостилістика, культура мови, функціональний стиль, норма, метод дослідження, текст.

Запропоновану тему обговорюють наукові співробітники відділу С.Я. Єрмоленко, С.П. Бибик, Н.О. Мех, А.Ю. Ганжа, Т.А. Коць, Г.М. Сюта.

Єрмоленко С.Я.: Першого вересня ц. р. відділ стилістики та культури мови Інституту української мови НАН України

© С.Я. ЄРМОЛЕНКО, С.П. БИБИК, А.Ю. ГАНЖА,
Т.А. КОЦЬ, Н.О. МЕХ, Г.М. СЮТА, 2016

перейшов знакову дату своєї історії — 45 років від дня створення. Ми працюємо майже півстоліття... До речі, наступного року — 50-річчя єдиного в Україні видання, яке готують науковці відділу, — науково-популярного щопіврічника «Культура слова». Це теж окрема тема й цікавий предмет аналізу...

Бибик С.П.: Мабуть, поява відділу культури мови в Інституті мовознавства ім. О.О. Потебні АН УРСР не була випадковою?

Єрмоленко С.Я.: Так, саме таку назву мав відділ, створений 1 вересня 1971 року. Очолював його до 1976-го Віталій Макарович Русанівський. Упродовж десяти років (1977–1987) завідувачем відділу був Микола Миколайович Пилинський. Я прийняла відділ 1987 р., а з 1991-го в структурі Інституту української мови ми отримали назву *відділ стилістики та культури мови*.

Час диктував нові вимоги до наукової діяльності академічної установи. Створення відділу було підготоване соціокультурною ситуацією. Уже був відомий наш щопіврічник, до речі, заснований в один рік із журналом «Мовознавство». Відбувалися регулярні телепередачі «Живе слово», «Культура української мови», радіопередачі «Слово про слово». Тобто в засобах масової інформації пропагувалася, культивувалася українська літературна мова. Інша річ, що офіційна пропаганда української мови була дозована, існувала цензура цих передач. Не можна було говорити про гострі питання національно-мовної політики, а втім, листи на адресу згаданих передач часто були глибоко аналітичними, бо виявляли справжній стан української мови в Україні.

Ганжа А.Ю.: Культуру мови насамперед розуміли як дотримання літературної норми української мови. Поширені в газетах, журналах мовні поради стосувалися норм літературного слововживання, орфоепічних, орфографічних, граматичних, стилістичних правил. І оскільки літературної мови навчали в школі, її дотримувалися в друкованих виданнях, то й був створений образ літературної мови — основного засобу спілкування. Тим часом мовна практика завжди ширша й різноманітніша, ніж визначені в підручниках, посібниках літературні стандарти. У тодішніх умовах важко було б уявити дискусії про вибір мовної норми, про різні критерії формування літературної норми.

Коць Т.А.: Але згадаймо, які дискусії на тему культури мови (або літературної норми) були на сторінках української преси в кінці XIX — на початку XX ст. [13]. Тоді, до речі, дописувачі найчастіше наводили аргумент зрозумілості/незрозумілості літературної мови для широкого кола читачів, а також торкалися питань використання в ній елементів народних говорів та міри введення іншомовних запозичень.

Єрмоленко С.Я.: Тобто культура мови насамперед сприймалася як практична галузь мовознавства. І соціальний запит на неї актуалізувався на початку 90-х рр. XX ст., коли українська мова була визнана державною. У спільній програмі Київської міської держадміністрації, Інституту української мови НАН України та Українського науково-виробничого

центру «Рідна мова» було передбачено створення «Бібліотеки державного службовця. Державна мова і діловодство» (1995 р.). Співробітники відділу (Л.О. Пустовіт, С.Я. Єрмоленко, К.В. Ленець, С.П. Бибик, Г.М. Сюта) першими прилучилися до виконання такої широкої програми. Було укладено й видано низку російсько-українських словників різного обсягу й термінологічного спрямування, новий словник іншомовних слів, універсальний довідник-практикум з ділових паперів [2; 24; 25; 37]. Новітня за формою і за змістом довідкова література у сфері офіційно-ділового спілкування допомагала державним службовцям в українськомовній усній і писемній практиці.

Бибик С.П.: Культура мови як галузь свідомого впливу й лінгвістичного оцінювання мовної практики безпосередньо пов'язана зі сферою термінотворення, кодифікацією термінів у галузевих і загальномовних словниках. Одним із важливих завдань у роботі відділу є надання письмових та усних консультацій з культури мови у зв'язку з активними процесами в сучасній мовній практиці, явищами, які потребують нормалізації та кодифікації. Відповідаючи на практичні потреби, авторський колектив співробітників відділу (Н.Я. Дзюбишина-Мельник, Н.С. Дужик, С.Я. Єрмоленко, К.В. Ленець, Л.О. Пустовіт, Н.Г. Сидяченко, Л.О. Ставицька, Н.М. Сологуб, С.Г. Чемеркін) підготував 1998-го та 2000-го рр. видання «Культура мови на щодень» [14], згодом, 2005-го, — «Довідник з культури мови» [5]. Наклади порадників — 5 тис. та 9 тис. примірників відповідно!

Сучасна репрезентація цих порад — електронна інформаційно-довідкова система «Культура мови на щодень» та CD «Говоримо і пишемо зразковою українською мовою» (ініціатор проекту — П.Ю. Гриценко, за підтримки Президентського фонду Леоніда Кучми «Україна») [4].

Час змінює способи обміну інформацією між соціумом і мовознавцями — через електронне листування. Такі матеріали, що відбивають актуальні культуромовні запити, збрала і представила в пораднику О.В. Ожигова [27].

Сюта Г.М.: Маємо сказати, що в 1990-х рр. особливу увагу громадськості було приділено саме сфері офіційно-ділового спілкування. Наголошуємо: не лише згадані словники, довідники, посібники були орієнтовані на поширення української мови в діловій сфері. Співробітники відділу (С.Я. Єрмоленко, Т.А. Коць) вели заняття на курсах української мови, заснованих і фінансованих КМДА, також на курсах підвищення кваліфікації державних службовців Київської обласної державної адміністрації працювала С.П. Бибик, практично всі співробітники відділу читали лекції в банківських установах, перед військовими...

Єрмоленко С.Я.: Доповнення у 1991-му р. в назві відділу слова *стилістика* не було лише формальною зміною. Тематика нашої роботи від початку закрюювалася широко: щоб обґрунтувати статус літературної норми, потрібні були відомості з лексикології, фразеології, граматики, стилістики, історії літературної мови. Попередні напрацювання у відділі були визначені таким напрямком: **історія літературної мови — це історія формування і розвитку її стилів.**

У нашому підрозділі Інституту розроблялася теорія **широкого розуміння культури мови**: не лише увага до рівневих, структурних норм української мови, не лише пропагування літературного слововживання, використання правильних закінчень, суфіксів, а поширення глибинного мовного досвіду українського народу через естетично довершені художні, публіцистичні тексти, через тісніший зв'язок із соціальною психологією. Адже звертання до наукового доробку О.О. Потебні, до публіцистичних праць І.Я. Франка («Двоязичність і дволичність»), Івана Огієнка («Наука про рідномовні обов'язки»), М.С. Грушевського, М.П. Драгоманова та ін. відкривало нові можливості тлумачення таких понять, як «рідна мова», «культурна мова» тощо.

Коць Т.А.: Коли читаєш газети й журнали початку ХХ ст., мимоволі порівнюєш, зіставляєш різночасові соціально-психологічні умови формування національно-мовного світогляду українців. За кожною конкретною рекомендацією лінгвістів, публіцистів проступає природний зв'язок із мовним середовищем. А звідси — і кількість варіантів: орфоепічних, лексичних, граматичних, стилістичних. Невипадково ми заглиблюємося в теорію прескриптивної і дескриптивної мовної норми.

Бибик С.П.: Так, це відбила колективна монографія «Літературна норма і мовна практика» [17], де обґрунтовано такі важливі теоретичні поняття культури мови, як “символічний і прагматичний зміст літературної норми”, “слабка і сильна норма”. Сучасна мовна практика виявляє помітні зміни в українській літературній мові, у ставленні до її літературного стандарту. Тому актуальним є вивчення динаміки літературної норми та пов'язаної з нею варіантності мовних форм. Часом мовці сприймають рекомендації з культури мови як заборону, обмеження, стримування природного в індивідуальному слововживанні вільного вибору слів, конструкцій, фразеологічних зворотів. У зв'язку з цим маємо розрізняти явища *пуризму і культури мови*.

Єрмоленко С.Я.: Ці питання дотичні також до теоретичного поняття **просторово-часової глибини літературної норми**. Сутність його розкриваємо, зокрема, на прикладі мовотворчості І. Котляревського, який, за словами П.Г. Житецького, «подивився на світ очима українців» і мову творів якого вважаємо початком нового періоду в історії української літературної мови.

Ганжа А.Ю.: Доречно буде навести тут уривок із ваших, Світлано Яківно, українознавчих студій, у яких факти з історії літературної мови слугували й вираженню національної ідеї, й поясненню становлення літературної норми української мови: «Мабуть, не треба вдаватися до формально-схоластичних розмежувань — хто засновник, а хто основоположник нової української літературної мови. Адже новий період завжди зароджується в попередньому. *Котляревський узяв у народу його мову, узвичаївши її в статусі літературної, а Шевченко власне повернув мову народові, але в новій якості: він дав літературній мові звання народної, бо ж і сам народ сприйняв її як свою. Не було б Шевченкової мови, якби не було мови І. Котляревського.*

Олітературювання народної мови — не простий процес, і залежить він не тільки від практики письменника, традицій письменства взагалі, а й від мовної свідомості читачів, усіх, хто сприймає літературний твір і в кого виробляється чуття писаної, відшліфованої письменником культурної бесіди, отже, і чуття норми. Для підтвердження й утвердження літературно-писемної норми важлива була ідея, яку висловив Котляревський в «Енеїді»:

Но тільки щоб латинське плем'я
Удержало на вічне врем'я
Імення, мову, віру, вид

[8: 271-274].

Сюта Г.М.: Очевидно, саме літературна норма, писемна традиція забезпечує стійкість національно-мовної свідомості. Показово, що в радянських шкільних підручниках не цитували цих рядків і не пояснювали їхнього глибинного змісту. Нам більше відомі з тексту «Енеїди» інші афористичні вислови, наприклад:

Любов к Отчизні де героїть,
Там вража сила не устоїть,
Там грудь сильніша од гармат.

Ганжа А.Ю.: Мовно-культурну діяльність супроводжують зазвичай дискусії, суперечки щодо конкретного слововживання, вибору тієї чи тієї граматичної форми. Найчастіше мовці звертаються до таких джерел літературної мови, як народні говори, мовна практика письменників.

Бибик С.П.: Стрижневою для історії літературної мови є проблема її взаємодії з діалектами. Цій темі присвятив багато років своєї наукової діяльності І.Г. Матвіяс. Його монографія «Варіанти української літературної мови» (1998) [18], а також низка статей у «Культурі слова» про мову письменників XIX ст. — XX ст. (Г. Квітки-Основ'яненка, М. Шашкевича, Леся Мартовича, В. Стефаніка, І. Франка, Б. Грінченка та ін.) є внеском у вивчення історії української літературної мови, своєрідною ілюстрацією до теми про часову й просторову глибину літературної норми, про динаміку формування літературного стандарту, що репрезентує єдність нації.

Коць Т.А.: Питання варіантності літературної мови, мовно-літературних інновацій стосується і сфери культури мови, і галузі соціолінгвістики. І це найвиразніше можемо бачити на прикладі виконаної у рамках міжнародного проекту «Найновіша історія слов'янських мов» теми «Українська мова». У співавторстві з колегами Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні видано монографію [40], в якій є історичний екскурс про українську мову, характеристика мовної ситуації і мовної політики кінця 80—90-х рр., структурно-мовна характеристика функціональних різновидів української літературної мови. У науковий обіг введено новий соціолінгвальний матеріал з мовознавства (розділ «Українська мова в Новому Світі»).

Сюта Г.М.: Варто наголосити, що соціокультурна, соціолінгвальна лінія пізнання змісту сучасного художнього слова виразно простежується в розділі згаданої праці «Мовно-стильові тенденції у художній прозі»

90-х років» (автор — Л.О. Ставицька). Цікаво, що науковий інтерес Лесі Олексіївни, глибокий соціолінгвальний аналіз художнього слова визначив майбутні студії авторки в очолюваному нею відділі соціолінгвістики.

Початок 90-х рр. ХХ ст. пов'язаний в українській лінгвостилістиці з відкриттям нових джерел вивчення літературної мови. Це тексти реабілітованих письменників, науковців, публікації авторів — представників західної української діаспори. На сторінках «Культури слова» та інших науково-освітніх, науково-популярних видань з'явилися публікації членів відділу: С.Я. Ермоленко — про мовотворчість Олега Ольжича, Євгена Маланюка, Уласа Самчука, Н.С. Дужик — про мовну особистість Миколи Хвильового, Н.М. Сологуб — про мову і стиль Яра Славутича, Івана Багряного [31; 32].

Бибик С.П.: А у працях Г.М. Сюти — про загальне та індивідуальне у стилістиці творів членів Нью-Йоркської поетичної групи, які зокрема відкривали українським читачам, дослідникам-стилістам новий світ українського слова.

Сюта Г.М.: В аналізі цієї поезії ми поєднали такі лінгвостилістичні методи, як моделювання лексико-семантичних полів у поетичному тексті, окреслення слів-образів та створення лінгвостилістичної структури мовного портрета творця поетичного тексту [34]. Такий підхід виявився продуктивним для оприявлення цілісної картини поетичного лінгвосвіту досліджуваних текстів.

Мех Н.О.: Галина Мирославівна згадала про лінгвостилістичні методи дослідження тексту. Обговорюючи дисертації із галузі стилістики в нашому відділі, часто акцентуємо на адекватності застосованих (часом лише названих) авторами лінгвостилістичних методик дослідження. Різноманітність методів, якими оперують дослідники стилістичних категорій української мови, детермінована як складністю наукового об'єкта, так і зміною загальнонаукових парадигм вивчення літературної мови.

Інтегративний характер сучасних лінгвостилістичних досліджень, на мою думку, виразно простежується у збірнику наукових праць «Лінгвостилістика: об'єкт — стиль, мета — оцінка» [16]. Автори наукових розвідок пропонують різні підходи, методи аналізу функціональних, індивідуальних стилів і стилістичних явищ української мови. Ми свідки народження різних стилістик.

Ермоленко С.Я.: Справді, терміном «стилістика» послуговуються й літературознавці, і мовознавці. В історії українського мовознавства 50-х — 60-х рр. ХХ ст. йшлося про розмежування п р а к т и ч н о ї і з а г а л ь н о ї (теоретичної) стилістики. Перша орієнтована на практичне удосконалення мови, вибір мовцем найдоцільніших форм спілкування у різних суспільних сферах, на засвоєння мовних норм, друга — на обґрунтування поняття мовного стилю, стилістичної системи національної мови, загалом — на визначення сутності лінгвостилістичних категорій.

У праці «Нариси з загальної стилістики сучасної української мови» І.Г. Чередниченко розрізняв з а г а л ь н у стилістику як «вчення про ви-

ражальні мовні засоби і використання їх у різних стилях і стилістичних колоритах мови» та ч а с т к о в і стилістики, «призначені для висвітлення питань окремих стилів» [39: 12].

Бибик С.П.: Ви згадали ім'я одного з перших авторів підручників зі стилістики для вищої школи. Це важливо — пам'ятати, що академічна школа лінгвостилістики формувалася і розвивається нині у тісній взаємодії з теоретичними напрацюваннями і практичними результатами, що викладені в підручниках зі стилістики І.Г. Чередниченка [39], А.П. Коваль [12], О.Д. Пономарева [28], Л.І. Мацько [19].

Ганжа А.Ю.: А чи можна говорити про існування академічної школи лінгвостилістики?

Ермоленко С.Я.: Очевидно, що так. До 1991 р., коли відділ почав функціонувати у складі Інституту української мови НАН України, були створені праці: «Курс історії української літературної мови» у 2-х т. (1958 і 1961), «Статистичні параметри стилів» (1967), «Теоретичні проблеми лінгвістичної стилістики» (1972), «Сучасна українська літературна мова. Стилістика» (1973), «Слово і труд» (1976), «Мова і час. Розвиток функціональних стилів сучасної української літературної мови» (1977), «Науково-технічний прогрес і мова» (1978), «Мова сучасної масово-політичної інформації» (1979), «Взаємодія усних і писемних стилів мови» (1982), «Стиль і час. Хрестоматія» (1983), «Жанри і стилі в історії української літературної мови» (1989), «Взаємодія художнього і публіцистичного стилів української мови» (1990); індивідуальні монографічні дослідження І.К. Білодіда («Мова і стиль роману «Вершники» Ю. Яновського», 1955; «Питання розвитку мови української радянської художньої прози», 1955; «Мова творів Олександра Довженка», 1959), М.М. Пилинського («Мовна норма і стиль», 1976).

Розвиваючи методологію дослідження не лише художнього, а й інших функціональних стилів української літературної мови, автори видання «Сучасна українська літературна мова. Стилістика» засвідчили, що в 70-ті роки ХХ ст. лінгвостилістика «стала одним із плідних напрямків українського мовознавства» [33: 12].

Сютя Г.М.: Хоч би який відтинок історії відділу стилістики та культури мови ми не оглянули, повсякчас помічаємо, що ключовим для розвитку галузі лінгвостилістики є поняття “стиль”.

Ермоленко С.Я.: Інтерпретація цього поняття змінюється, у різні періоди розвитку мовознавства в нього вкладають різний зміст.

Функціональні стилі становлять складні нелінійні системи. У них віддзеркалюється стан літературної мови, її часовий зріз, тобто наявний історичний аспект, історія культури, а також прагматичний аспект — оцінка мовця, його сприймання. Дослідник-стиліст постає перед проблемою виявлення сфер функціонування мови й накладання на одиниці мови нових функціональних і експресивних конотацій. Функціональний стиль — це не самі елементи (одиниці) мовної системи, а принципи їх комбінування, настанови, конструкти, за якими організовується текст. Отож завдання дослідника полягає у виявленні, пізнанні цих принципів.

Коць Т.А.: У різних лінгвістичних джерелах ідеться про неоднакову кількість функціональних стилів. У «Курсі історії української літературної мови» [15: 9] виділено художньо-белетристичний, суспільно-публіцистичний, стиль наукового викладу, виробничо-технічний, офіційно-документальний, епістолярний стилі. У своїй праці І.Г. Чередниченко розрізняє такі стилі: мова живого усного загальнонаціонального спілкування, офіційно-діловий стиль, мова наукової і технічної літератури, стилі масової радянської преси та агітаційно-масової публіцистики, ораторський стиль, мова художньої літератури та естетико-художньої публіцистики [39: 133]. Про науковий, публіцистичний, художній, діловий стилі говорить А.П. Коваль [12: 64]. В академічній «Стилiстиці» [33: 121] автори розрізняють стиль наукового викладу, публіцистичний, офіційно-діловий, художньо-белетристичний. Значну увагу в цій праці приділено стильовій диференціації усного мовлення (автор розділу Д.Х. Баранник), зокрема розрізненню монологічного і діалогічного мовлення, диференціації усного літературного мовлення за експресивними, соціально-професійними і територіальними ознаками.

У 90-ті рр. ХХ ст. — на початку ХХІ ст. увагу науковців привертає вивчення конфесійного стилю української мови, який посідає повноправне місце серед інших стилів сучасної української літературної мови: художнього, офіційно-ділового, публіцистичного, наукового, розмовно-побутового, епістолярного.

Ганжа А.Ю.: Які ознаки треба вважати релевантними для диференціації функціональних стилів?

Єрмоленко С.Я.: Релевантними для функціональних стилів є сфера суспільної діяльності, тип мислення, стереотипні конструкти, тобто призначення, мета текстів, кількість використовуваних одиниць і їхнє стильове навантаження.

У визначенні стилів найчастіше наголошують на можливості вибору мовних засобів, способі, принципах їхньої стильової організації. Якщо розуміти стиль не як форму втілення певного змісту, а як активну взаємодію змісту і форми, що нерозривні в процесі висловлювання, треба визнати неточність вживання поняття “вибір мовних засобів”. Певний зміст потребує лише такої, а не іншої форми; варіювання форми, зміна її зумовлює виникнення нових змістових нюансів. Іншими словами, думка, народжуючись, утілюється в певній мовній формі; вона не існує окремо, щоб до неї добирався той чи той стильовий “одяг”; вона відразу народжується як стильово окреслене, призначене для конкретної сфери спілкування, зумовлене комунікативною метою висловлювання. Конкретне стильово орієнтоване висловлювання підпорядковане певним принципам узгоджуваності складників, певному характерові, типові мислення в кожній сфері мовної діяльності.

Тип мовомислення в офіційно-діловій або науковій сферах відрізняється від типу мовомислення мовця, який створює художній чи публіцистичний текст. Тип мовомислення і принципи організації мовних одиниць

належать до категоріальних ознак стилю. Розуміння мови не лише як системи знаків, певного коду, а саме як мовно-розумової діяльності, як мовної свідомості, скеровує думку дослідників на пошуки власне мовних і позамовних чинників формування стилю. Отже, *стиль — це різновид творчої мовної діяльності, тип мовомислення, мовної поведінки в різних колективно усвідомлених ситуаціях спілкування, дотримання умов комунікації в конкретних сферах культури*. У центрі розуміння динамічної моделі стилю — людина, яка і породжує, і сприймає (декодує) стильові різновиди мови.

Бибик С.П.: Новітню теорію стилю як способу мислення, оформлення висловлювання в конкретній комунікативній ситуації підтримують у працях відділу стилістики та культури мови з середини 90-х років ХХ ст. [9: 270-272]. Вона стимулювала диференціацію функціонального навантаження мови в повсякденно-побутовій культурі (щоденна побутова діяльність представників соціуму, пов'язана з реалізацією повсякденно-практичного мовомислення) та в культурі професійно-виробничого повсякдення [3]. Саме в цьому сегменті культури сконцентрований обсяг комунікації “сьогодні, тут і зараз”, тобто під час професійно-виробничої діяльності мовців: через усні і писемні тексти в художній, політичній, релігійній, науковій, освітній, економічній тощо сферах.

Фактично, коли говоримо про стиль як діяльність за певним типом психолінгвальної організації, коли проектуємо його на сфери реалізації в культурі повсякдення, то помічаємо, що в сучасних дослідженнях дедалі активніше замість терміна “стиль” використовують багатозначне поняття “дискурс”, яке ніби знімає дистанцію між мовцем, продукованим текстом і екстралінгвальними чинниками, що спричинили комунікативну діяльність.

Ермоленко С.Я.: До речі, ще 2001 р. в нашому короткому словнику лінгвістичних термінів [36: 47–48] запропоновано тлумачення терміна *дискурс*, в якому можна побачити спільні ознаки із наведеним вище визначенням стилю як форми мовної діяльності: зв'язне мовлення в конкретних соціокультурних, психологічних умовах; текст разом з умовами його творення і сприймання, динамічний контекст культури, в якому змінюється прочитання тексту та його вплив на свідомість читача. У цьому словнику було наведено також тлумачення такого поширеного в сучасних лінгвостилістичних дослідженнях терміна, як *мовна картина світу*.

Сюта Г.М.: Це поняття в українську лінгвостилістику міцно входить з 90-х років ХХ ст., воно узгоджується в наших дослідженнях з поняттями “індивідуальний стиль письменника”, “образ автора”, “мовна особистість”. Пор. інтерпретацію згаданих понять у працях Н.М. Сологуб: В основі індивідуальної картини світу лежать вихідні принципи світобачення людини. [...] Мова художнього стилю постає не як сукупність мовних засобів окремих рівнів і не як атомарний набір тропів, а як художня цілісність, як текст, яким “диригує” особистість автора, його світогляд [30; 32].

Ганжа А.Ю.: Вивчення мови художньої літератури як одного з визначальних функціональних стилів, а також індивідуального стилю письменника проектується на стилістичні параметри нової **української літературної мови в концептуально-знаковому і часовому вимірі**. Саме такий підхід застосовано до аналізу індивідуальної мовної картини світу в її зв'язку зі світоглядом автора, внеском письменника в розвиток літературної мови, роллю художніх текстів як **мовно-естетичних знаків національної культури** (розвідки С.Я. Ермоленко — про мову І. Котляревського, Т. Шевченка, Лесі Українки, М. Рильського та ін. [11], Г.М. Сюті — про поетичний дискурс у контексті **інтертекстуальності** [34], Н.О. Мех — про **концепти “логос”, “розум”** в українській мовній картині світу [20; 21; 22; 23]).

Бибик С.П.: Повернімося до новітньої історії, Світлано Яківно, до останнього 25-річчя. Які стратегічні напрямки розвитку української теоретичної і практичної лінгвостилістики відкрилися перед колективом у 90-ті?

Ермоленко С.Я.: Я б сказала, що практична стилістика тепер реалізується як широке розуміння культури української мови. А над теоретичною лінгвостилістикою працюємо, досліджуючи питання теорії, історії, функціонально-стильової та жанрової диференціації літературної мови — важливого чинника розвитку національної культури. На основі зібраного (до 2007 р.) емпіричного матеріалу співробітники відділу створили довідкову працю «Українська лінгвостилістика ХХ — початку ХХІ ст.: система понять і бібліографічні джерела», в якій узагальнено основні поняття лінгвостилістики, подано бібліографічні джерела за відповідними розділами (характеристика художнього стилю з жанровими різновидами, а також — публіцистичного, наукового, офіційно-ділового, розмовного, сакрального функціональних різновидів літературної мови); індекси термінів і персоналій (письменників, чиї твори стали об'єктом дослідження лінгвостилістів). Ця праця є надійним джерелом, підґрунтям для створюваної у відділі енциклопедії «Українська лінгвостилістика».

Ми окреслюємо в загальній проблемі інтегративної сучасної лінгвостилістики свої підтеми. Зокрема, ще в кандидатській дисертації С.П. Бибик «Естетичні модифікації народнорозмовності в ідіостилі Григора Тютюнника» (1994) художній прозовий текст репрезентовано як мовно-естетичну модель аксіологічної, емоційно-експресивної трансформації розмовно-побутової лексики, фразеології, словотвору і розмовного синтаксису. Це був старт для виходу Світлани Павлівни на важливу проблему розмовно-побутового стилю в сучасній українській культурі повсякдення.

Бибик С.П.: Так. У монографії «Оповідність в українській художній прозі» (2010) [1] розмовність інтерпретовано як категорію історії літературної мови (народнорозмовність) і стилістики. А в монографії «Усна літературна мова в українській культурі повсякдення» (2013) [3] наголошено, що розмовно-побутовий стиль — це функціональний різновид мови, який забезпечує спілкування представників соціуму у сфері побуту, виконуючи роль експонента матеріальної та комунікативної культури народу (мовний етикет у найширшому розумінні), акумулятора принципів,

прагматики міжособистісного неофіційного спілкування. На матеріалі усного спілкування в медійній та науковій сфері вдалося підтвердити, що усна літературна мова завжди зберігає лексико-синтаксичні, фонетико-орфоепічні, логіко-композиційні маркери 'розмовності'. Ця теорія взаємодії 'усності' та 'розмовності' розвиває постулати праць З.Т. Франко, М.М. Пилинського, Д.Х. Баранника, С.Я. Ермоленко та ін.

Ермоленко С.Я.: Ще один напрямок наших досліджень — спостереження за динамікою соціальних умов функціонування національної мови, які зумовлюють активізацію лексико-семантичних, словотвірних процесів, пов'язаних з іншомовними запозиченнями, адаптацією їх до системи української мови. Ці процеси насамперед відбиваються в мові сучасних ЗМІ (Т.А. Коць), а також у нових комунікативних сферах (С.Г. Чермеркін).

Сюта Г.М.: Маємо змогу оцінювати мовознавчі дослідження аспірантів, здобувачів наукових ступенів із вищих навчальних закладів України. Це, наприклад, дисертації з культури мови, виконані під керівництвом д. філол. н. Л.В. Струганець, дослідження з лінгвостилістики, якими керує академік НАПН Л.І. Мацько.

Ермоленко С.Я.: За чверть століття відділ співпрацював з усіма вищими України, взяв участь у підготовці фахівців, які виконували кваліфікаційні роботи на широкому джерельному матеріалі. За нашими спостереженнями, введення в науковий обіг нових джерел супроводжується пошуками нових методів, у яких виявляється й інтегративна сутність лінгвостилістики.

Конкретні методи лінгвостилістичних досліджень дедалі виразніше окреслюють зв'язок лінгвостилістики із загальною проблемою «мова і культура суспільства». Наприклад, Н.О. Мех на матеріалі мови поезії Т. Шевченка, Лесі Українки, І. Франка спочатку змодельовала лексико-семантичне поле «мова-слово» [23], а згодом використала методологію інтерпретації цих знаків як концептів [20]. Дослідниця залучає інструментарій лінгвостилістики та комунікативної лінгвістики в її дискурсивному варіанті як чинника синтезу ідей когнітивної лінгвістики, лінгвокультурології, лінгвофілософії, прагмалінгвістики і вводить до наукового обігу багатоаспектне поняття *лінгвокультурологема* (інтенційна одиниця знання, репрезентована мовним знаком, основу якої становить визначальна властивість людської свідомості — бути скерованою на об'єкт як предмет досвіду, формувати щодо нього конкретний смисл, утілюючи його в одиниці й категорії мови, співвідносні з різними сферами національної культури [21]).

Бибик С.П.: В останні десятиліття наші праці засвідчили й розширення методів дослідження лінгвостилістики в контексті розвитку стилістичної лексикографії. Адже кожна із кандидатських праць закінчувалася додатками — показчиками новітнього мовного матеріалу, який виявляв роль письменника в історії літературно-мовного процесу, в контексті взаємодії понять *мова і час*.

Єрмоленко С.Я.: Коли говорити про інтегративний характер лінгвостилістики, тобто про її зв'язок із культурою мови, історією літературної мови, соціолінгвістикою, то закономірно виходимо на ширшу проблему — філософію мови, а щодо художнього стилю — філософію мови письменника. Вона по-своєму відбита в укладених у відділі «Словнику епітетів української мови» (1998) [29] та «Новому словнику епітетів української мови» (2012) [26]. Мовне наповнення лексикографічних джерел — це реєстри часово змінюваних означень, індивідуально-авторських інтерпретацій художніх образів, це фіксація змін мовної свідомості спільноти впродовж останнього століття, що спричинилася зокрема до формування груп поняттєвих означень, термінологізації прикметників.

Ганжа А.Ю.: Науковою скарбницею, експериментальним дискусійним майданчиком, образно — «обличчям» відділу стилістики і культури мови, без перебільшення, можна назвати «Культуру слова». Як народжувалося це видання, що вже фактично півстоліття активно реагує на мовні запити соціуму і є своєрідним законодавцем сучасного літературного стандарту української мови?

Єрмоленко С.Я.: Збірник «Культура слова» було започатковано як науково-практичне видання, адресоване широкому колу читачів. Він сприяв поширенню тих лінгвістичних знань, які так чи так пов'язані з культурою мови, з аналізом щоденної мовної практики, з відповідями на запити мовців. Статті в «Культурі слова» можна розглядати як цілісний науково-популярний текст, у якому теоретичні питання мовознавства постають перед читачем у цікаво ілюстрованому, невимушеному викладі.

Час, коли народжувалося видання, позначений зростанням уваги науковців до усної мови як форми літературної мови. Порівняно з початковими випусками «Культури слова» згодом зростає питома вага публікацій, присвячених питанням історії мови, пов'язаним із «життєвим шляхом» окремих слів, фразеологізмів, назвами народного календаря. Вагоме місце займають ономастичні студії. Показові рубрики збірника, які структурують його зміст. До речі, перші випуски не мали рубрик, а згодом назви розділів лексично й стилістично урізноманітнювалися. Рубрика «Слово в художньому творі» — найповніша, найрозвиненіша, найрізноманітніша (предметом уваги лінгвістів упродовж аналізованого періоду стала мова понад 400 українських і зарубіжних письменників). Дослідники художнього слова зосереджують увагу на естетичній функції мови, на значенні практики письменників-мовотворців для розвитку літературної мови, на виявленні ознак індивідуального стилю, відтворенні особливостей місцевого колориту художньої оповіді.

У кожному випуску збірника вміщено мовні консультації — це поради, яке слово вибрати у конкретній ситуації спілкування, як правильно вживати ту чи ту форму тощо. За опублікованими консультаціями можна простежити гнучкість, динаміку мовної норми.

Ганжа А.Ю.: Доба інформаційних технологій відкриває нові можливості і для лінгвістів. Не лишилася осторонь і «Культура слова». 70 ви-

пусків видання було удоступнено для якнайширшого кола читачів у вигляді CD «Говоримо і пишемо зразковою українською мовою» [4]. Авторський колектив мав на меті започаткувати інтерактивне спілкування дослідників сучасного життя українського слова з тими, хто бажає удосконалити свої знання мови. Виконання проекту, зокрема комп'ютерне опрацювання змістового контенту «Культури слова» за 1967—2008 роки, дало змогу вивчити динаміку числових показників терміноапарату понять норми, культури мови та стилістики, реалізованого крізь призму видавничої практики науково-популярного збірника. У чому ж полягала новизна цього дослідження?

Сюта Г.М.: Для аналізу метамови видання було застосовано новаторську методику кількісної параметризації із наступною побудовою моделей розвитку терміносистем стилістики та культури мови [17: 292]. Загальні показники кількості терміновживань у «Культурі слова» за 1967—2008 роки засвідчили, що науковці в цей період найчастіше зверталися до питань лексикології. Дослідження поетичної мови активізувалося від кінця 60-х років ХХ ст. і набуло системного характеру від 1980-х р., з цього часу увага дослідників зосереджується на з'ясуванні естетики художнього слова, особливостей концептуалізації художньої мови, експлікації засобом поетичного слова мовної картини світу. Публікації в «Культурі слова», пов'язані з осмисленням національної й (епізодично) світової словесності, мовотворчої практики, актуалізують різні питання теорії стилю, виявляють суперечності і в трактуванні самого поняття *стиль*, і у визначенні його диференційних ознак, і в розумінні стильових явищ. Найвищий коефіцієнт наукового зацікавлення мовою творів письменників належить мовотворчості Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки. Майже в кожному з опублікованих випусків за період із 1967 до 2008 року творчість Т.Г. Шевченка була предметом уваги лінгвістів. До речі, за кількісними даними можна простежити динаміку зростання і спадання коефіцієнта наукового зацікавлення мовою того чи того письменника. Інтенсивні інформаційні процеси, які відбуваються в сучасній мові, підтверджують думку про те, що чинні норми літературної мови формуються не лише під значним впливом мови художньої літератури, а й засобів масової комунікації.

Ганжа А.Ю.: Від 71 випуску починається «нова доба» в історії «Культури слова». Зазнають змін не лише концепція та дизайн видання, а й урізноманітнюються зміст і форма публікацій. Маркерами новітньої рецепції стилістичних та культуромовних проблем стають нові рубрики, зокрема «Теорія лінгвостилістики», «Мовосвіт письменника», «Постаті українських мовознавців», «Мовна норма: стале і змінне», «Культура факхової мови». Нині збірник має on line версію на сайті Інституту української мови та сторінку видання у соціальній мережі Facebook. Це дає змогу оприлюднювати наукові напрацювання в галузі лінгвостилістики та культури мови для щонайширшої аудиторії, а також підтримувати постійну комунікацію з читачами й оперативно реагувати на їхні запити щодо мовних консультацій.

Сюта Г.М.: За весь час діяльності відділу стилістики та культури мови колектив організував чимало загальноукраїнських наукових заходів: конференцій «Українська лінгвостилістика: нові джерела дослідження» (1992), «Українська мова: з минулого в майбутнє» (1998), «Лінгвостилістика: об'єкт — стиль, мета — оцінка» (2007), круглих столів «Мовосвіт Ліни Костенко» (2010), «Українська мова в засобах масової комунікації сьогодні» (2013), «Мова підручників для загальноосвітніх навчальних закладів: сучасний стан і погляд у майбутнє» (2014), у яких щоразу брали участь до ста учасників.

Спільно з кафедрою української та іноземних мов Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» (завідувач кафедри д. філол. н. Н.М. Бобух) ми проводимо вже третю міжнародну науково-практичну конференцію «Мова і міжкультурна комунікація», де спільно з іноземними колегами і викладачами вишів розглядаємо питання мови й міжкультурної комунікації в контексті актуальних міжнаціональних та глобалізаційних процесів, обговорюємо проблеми освітньо-культурних стратегій вищих навчальних закладів. До речі, щодо стратегій. Вважаємо перспективним спілкування із кафедрами вишів у форматі вебінару. Продуктивність такої комунікації з магістрантами, викладачами Харківського національного педагогічного університету імені Г. Сковороди засвідчив вебінар «О.О. Потебня та українська лінгвостилістика» (2015).

Згадаємо багаторічну співпрацю з Опольським університетом та професором Станіславом Гайдою — відвідування конференцій, участь у пленарних засіданнях, у міжнародних проектах (Najnowsze dzieje języków słowiańskich), у редколегії міжнародного наукометричного видання «Stylistyka» (член редколегії — С.Я. Єрмоленко).

Єрмоленко С. Я.: Відділ підтримує тісні наукові зв'язки не лише з тими, хто готує студентів, але й зі школами. Традиція співробітників нашого колективу — співпраця з педагогами-практиками у створенні навчально-методичних комплектів (підручників, робочих зошитів) з української мови для 5—11 класів (від 2004 року); розроблення концепцій: «Навчально-виховної концепції вивчення української (державної) мови» (автори: С.Я.Єрмоленко, Л.І. Мацько, 1993) [10], концепції електронного підручника (автори: С. Г. Чемеркін, С.Я. Єрмоленко, А.Ю. Пономаренко, В.В. Шляхова, 2010) [6], «Концепції створення підручників «Українська мова» для 5—9 класів загальноосвітніх навчальних закладів» (автор С.Я. Єрмоленко, 2012) [7], проектів програм тощо.

Єрмоленко С.Я.: Отже, підсумуємо наш полілог і наголосимо, які завдання у нас на щодень і на перспективу.

Бибик С.П.: Узагальнення теорії сучасних лінгвостилістичних досліджень — підготовка енциклопедії «Українська лінгвостилістика».

Сюта Г.М.: Якнайширше використання нових інформаційних технологій для посилення соціального звучання здобутків академічної науки в галузі лінгвостилістики та культури мови.

Ганжа А.Ю.: Переосмислення сучасного життя української літературної мови крізь призму філософії мови письменників, рецепцію впливу засобів масової комунікації, актуалізацію соціальної престижності української мови в офіційно-діловій та науковій сферах.

1. *Бирик С.П.* Оповідність в українській художній прозі / Бирик С.П. — Луганськ : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010.— 288 с.
2. *Бирик С.П.* Словник іншомовних слів. Тлумачення, словотворення та слововживання / С.П. Бирик, Г.М. Сюта; за ред. С.Я. Ермоленко. — Х. : Фоліо, 2006. — 624 с.
3. *Бирик С.П.* Усна літературна мова в українській культурі повсякдення / Бирик С.П. — Ніжин : Аспект-Поліграф, 2013. — 589 с.
4. Говоримо і пишемо зразковою українською мовою : [Електронне видання] / С.Я. Ермоленко, С.П. Бирик, Т.А. Коць, Н.О. Мех, Г.М. Сюта, Н.М. Сологуб, С.Г. Чемеркін. — Режим доступу до ресурсу : <http://www.kuchma.org.ua/fund/exhibitions/7073/>
5. Довідник з культури мови : Навч. посібник / [С.Я. Ермоленко, С.П. Бирик, Н.М. Сологуб, Г.М. Сюта, С.Г. Чемеркін] ; ред. С.Я. Ермоленко. — К. : Вища шк., 2005. — 400 с.
6. Електронний підручник з української мови на українознавчій основі (концепція) / [С.Г. Чемеркін, С.Я. Ермоленко, А.Ю. Пономаренко, В.В. Шляхова]. — К. : ВБ «Максимум», 2010. — 56 с.
7. *Ермоленко С.* Концепція створення підручників «Українська мова» для 5—9 класів загальноосвітніх навчальних закладів / С. Ермоленко // Освіта і управління. — 2012. — 15, № 2—3. — С. 61—65.
8. *Ермоленко С.Я.* Мова та українознавчий світогляд / Ермоленко С.Я. — К. : НДІУ, 2007. — 444 с.
9. *Ермоленко С.Я.* Нариси з української словесності. Стилїстика і культура мови / Ермоленко С.Я. — К. : Довіра, 1999. — 431 с.
10. *Ермоленко С., Мацько Л.* Навчально-виховна концепція вивчення української (державної) мови // Дивослово. — 1994. — № 7. — С. 28—33.
11. *Ермоленко С.Я.* Мовно-естетичні знаки української культури / Ермоленко С.Я. — К. : Інститут української мови НАН України, 2009. — 352 с.
12. *Коваль А.П.* Практична стилїстика української мови / Коваль А.П. — К. : Вища школа, 1987. — 351 с.
13. *Коць Т.А.* Літературна норма у функціонально-стильовій і структурній парадигмі / Коць Т.А. — К. : Логос, 2010. — 303 с.
14. Культура мови на щодень. — К. : Інститут української мови НАН України, 1998. — Вип. 1. — 168 с.; Культура мови на щодень / Н.Я. Дзюбишина-Мельник, Н.С. Дужик, С.Я. Ермоленко та ін.— К. : Довіра, 2000. — Вип. 2. — 169 с. — (Б-ка сер. «Словники України»); Культура мови на щодень / С.Я. Ермоленко, С.П. Бирик, Т.А. Коць, Н.О. Мех, Г.М. Сюта, Н.М. Сологуб, С.Г. Чемеркін. — Режим доступу до ресурсу : <http://kulturamovy.univ.kiev.ua> ; <http://kultura-movy.wikidot.com>
15. Курс історії української літературної мови. Т. 1. (дожовтневий період) / [за ред. І.К. Білодіда]. — К. : Вид-во АН УРСР, 1958. — 590 с.
16. Лінгвостилїстика: об'єкт — стиль, мета — оцінка : зб. наук. праць, присвяч. 70-річчю від дня народження проф. С.Я. Ермоленко / відп. ред. академік НАН України В.Г. Склярєнко. — К., 2007.— 528 с.
17. Літературна норма і мовна практика / [Ермоленко С.Я., Бирик С.П., Коць Т.А. та ін.]; за ред. С.Я. Ермоленко. — Ніжин : ТОВ «Вид-во Аспект-Поліграф», 2013. — 320 с.
18. *Матвіяс І.Г.* Варіанти української літературної мови / Матвіяс І.Г. — К., 1998. — 162 с.
19. *Мацько Л.І.* Стилїстика української мови : підруч. / Мацько Л.І., Сидорєнко О.М., Мацько О.М. — К. : Вища шк., 2003. — 462 с.
20. *Мех Н.О.* Інтерпретація концептів *слово, мова* в українській культурній традиції / Мех Н.О. — К. : Інститут української мови НАН України, 2008. — 211 с.
21. *Мех Н.О.* Лінгвокультурологема ЛОГОС у науковій, релігійній та художній картинах світу / Мех Н.О. — К., 2011. — 410 с.

22. Мех Н. О. Наскрізнi концепти Григорія Сковороди / Мех Н.О. — К. : Інститут української мови НАН України, Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Григорія Сковороди, 2005. — 237 с.
23. Мех Н.О. Структура лексико-семантичного поля «мова-слово» в українській поетичній мові XIX — поч. XX ст. — К. : Інститут української мови НАН України, 2001. — 181 с.
24. Новий російсько-український словник-довідник юридичної, банківської, фінансової, бухгалтерської та економічної сфери: Близько 85 тисяч слів [уклад. С.Я. Єрмоленко, В.І. Єрмоленко, К.В. Ленець, Л.О. Пустовіт]. — К. : Довіра, 1998. — 783 с.
25. Новий російсько-український словник-довідник: Близько 65 тисяч слів [уклад. С.Я. Єрмоленко, В.І. Єрмоленко, К.В. Ленець, Л.О. Пустовіт]. — К. : Довіра, 1996. — 797 с.
26. Новий словник епітетів української мови / С.Я. Єрмоленко, В.І. Єрмоленко, С.П. Биби́к ; ред. С.Я. Єрмоленко. — К. : Грамота, 2012. — 488 с.
27. Ожигова О.В. Українська мова: зворотний зв'язок / Ожигова О.В. — К. : Грамота, 2007. — 184 с.
28. Пономарів О.Д. Стилiстика сучасної української мови : підруч. / Пономарів О.Д. — 3-тє вид., переробл. та доповн. : навч. кн. — Тернопіль: Богдан, 2000. — 248 с.
29. Словник епітетів української мови / С.П. Биби́к, С.Я. Єрмоленко, Л.О. Пустовіт ; ред. С.Я. Єрмоленко. — К. : Довіра, 1998. — 431 с.
30. Сологуб Н.М. Поняття «індивідуальний стиль письменника» в контексті сучасної лінгвістики / Н.М. Сологуб // Науковий вісник Чернівецького університету. Слов'янська філологія. — Чернівці, 2001. — Вип. 117–118. — С. 34–39.
31. Сологуб Н.М. Мовний портрет Яра Славутича / Сологуб Н.М. — Вінніпег, 1999. — 152 с.
32. Сологуб Н.М. Мовний світ Олесея Гончара / Сологуб Н.М. — К. : Наук. думка, 1991. — 137 с.
33. Сучасна українська літературна мова : стилістика / [за ред. І.К. Білодіда]. — К. : Наук. думка, 1973. — 588 с.
34. Сюта Г.М. Лінгвосвіт поезії авторів Нью-Йоркської групи / Сюта Г.М. — К. : Видавничий Дім Д. Бураго, 2010. — 162 с.
35. Українська лінгвостилістика XX — початку XXI ст. : система понять і бібліографічні джерела / за ред. д-ра філол. наук, проф. С.Я. Єрмоленко. — К. : Грамота, 2007. — 368 с.
36. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / [Єрмоленко С.Я., Биби́к С.П., Тодор О.Г.] ; за ред. С.Я. Єрмоленко. — К. : Либідь, 2001. — 224 с.
37. Універсальний довідник-практикум з ділових паперів / [Биби́к С.П., Міхно І.Л., Пустовіт Л.О., Сюта Г. М.].— К. : Довіра, 1997. — 507 с.
38. Чемеркін С.Г. Українська мова в Інтернеті: позамовні та внутрішньоструктурні процеси / Чемеркін С.Г. — К., 2009. — 240 с.
39. Череди́ченко І.Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови / Череди́ченко І.Г.— К. : Рад. школа, 1962 . — 495 с.
40. Najnowsze dzieje języków słowiańskich. Українська мова 1945—1995 рр. / за ред. С.Я. Єрмоленко. — Opole, 1999 р.— 268 с.

Статтю отримано 06.09.2016

Svitlana Yermolenko, Svitlana Bybyk, Angelina Ganzha, Tetyana Kots, Natalia Mekh, Halyna Siuta
Institute of the Ukrainian Language of National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv

UKRAINIAN STYLISTICS AND CULTURE OF SPEECH AT THE TURN OF THE CENTURY: POLYLOGUE OF GENERATIONS

This article summarizes the theoretical and practical results of work of the Department of Stylistics and Culture of Language since the establishment of the Institute of Ukrainian Language as a part of National Academy of Sciences of Ukraine. Conceptual bases of research in academic stylistics were formed due to continuity in the development of general and practical Stylistics, the dynamics of social and cultural changes in Ukrainian society, changes in methods and conceptual apparatus of research. Integrative content of works on stylistics related to communica-

tive and pragmatic, discursive focus of language learning, projection of stylistic research on the philosophy of language, cultural aspect of linguistics, the stylistic differentiation literary language as one of the most important expressions and state forming functions of the national language was presented. Broad understanding of culture as language direction that combines practical principles of literary and linguistic theory of life and time-spatial functioning language was remarked. Almost half a century of experience in the publication of the book "Culture of the word" confirms the importance of popularizing linguistic knowledge and live communication with readers, their language education for taste and aesthetic examples of linguistic signs of Ukrainian culture. Understanding the contemporary problems of stylistics and culture of speech in their relationship with the history of Ukrainian linguistics determines the prospects for future research to be aimed at expanding of the field of functional language according to the Ukrainian intellectual and aesthetic needs of modern society.

Keywords: *stylistics, culture of speech, functional style, norm, research method, text.*

Мовна мозаїка

У РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА ЧИ РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩІ?

Повні офіційні назви багатьох країн утворені з родової назви *республіка* та індивідуальної, переважно іменникової назви, які пишуть з великої літери, пор.: *Республіка Польща, Республіка Молдова, Республіка Білорусь, Федеративна Республіка Німеччина, Республіка Казахстан, Республіка Узбекистан* та ін. У таких назвах відмінюють слово *Республіка* і не змінюють наступне слово у формі жіночого або чоловічого роду, напр.: *Конференцію організували та провели канцелярія президента Республіки Польща, а також громадський рух ім. Президента Республіки Польща Леха Качинського* (Україна молода, 23.12.2015); *Незабаром відбудуться вибори президента Республіки Казахстан* (Українське радіо). Якщо ж слово *Республіка* опущено, то назву країни відмінюють, пор.: *Серед учасників конференції був президент Польщі Анджей Дуда...* (Україна молода, 23.12.2015). Уживання другого іменникового слова в називному відмінку в зазначених назвах країн порушує морфологічну норму сучасної української літературної мови, відповідно до якої відмінювані повнозначні слова потрібно відмінювати, пор.: *Прибути до Республіки Польщі; Підписати угоду з Республікою Молдовою; Побувати в Республіці Болгарії; Україна відчуває підтримку Федеративної Республіки Німеччини; Емігранти намагаються потрапити до Федеративної Республіки Німеччини; Обрано президента Республіки Казахстану.* Щоправда, у «Довіднику з культури мови» (К.: Вища школа, 2005) визнано за можливе вживати друге іменникове слово і у формі називного відмінка, якщо його граматичний рід відрізняється від граматичного роду слова *Республіка*, напр.: *із Республікою Іран* (с. 286). На нашу думку, немає підстав робити виняток для іменникових назв чоловічого роду, їхні відмінкові форми нормативні й органічні для української мови, пор.: *Побувати в Республіці Азербайджані; Прибути до Республіки Судану; Розширювати зв'язки з Республікою Сингапуром; Світ спостерігає за подіями в Республіці Гондурасі; Розширювати торгівлю з Республікою Узбекистаном.* Не відмінюємо лише незмінні слова, що входять до повних офіційних назв країн, пор.: *Працювати в Республіці Конго; Побувати в Республіці Гаїті; Установити взаємовигідні зв'язки з Республікою Перу.*

Отже, у повних офіційних назвах країн **потрібно відмінювати всі їхні змінювані слова.**

Катерина Городенська